

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 2013-2050.

Σάββα Ρομπόλη-Βασίλη Μπέτση

Αθήνα, 9/12/2013

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πληθυσμιακές μεταβολές που συντελούνται τα τελευταία χρόνια σε όλες σχεδόν τις χώρες αποτελούν, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, αντικείμενο μελέτης των επιδράσεών τους στην αγορά εργασίας και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

Πιο συγκεκριμένα, η γήρανση του πληθυσμού και η συρρίκνωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας επηρεάζει είτε άμεσα, είτε έμμεσα την διάρθρωση του εργατικού δυναμικού, τις συνθήκες προσφοράς και αποτελεσματικότητας της αγοράς εργασίας καθώς και την μακροχρόνια βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Πράγματι, οι ηλικιωμένοι σήμερα ζούν περισσότερο και υγιέστερα από ότι αυτοί των προηγούμενων γενεών. Το 2010, η προσδοκώμενη αναμενόμενη ζωή (Ελλάδα) στην ηλικία των 65 ετών ήταν 17 χρόνια για τους άνδρες και 21 χρόνια για τις γυναίκες. Ακόμη, η πιθανότητα επιβίωσης ενός νεογέννητου αγοριού μέχρι και την ηλικία των 65 ετών είναι άνω του 80%, ενώ η αντίστοιχη πιθανότητα για ένα κορίτσι είναι άνω του 90%. Η εξέλιξη αυτή σημαίνει ότι η αύξηση του προσδόκιμου ζωής υποδηλώνει την καταβολή συνταξιοδοτικών παροχών για ακόμα πιο μακρές περιόδους. Επίσης υποδηλώνει την διαμόρφωση συνθηκών ισορροπίας οικονομικής βιωσιμότητας και κοινωνικής αποτελεσματικότητας, παρέχοντας συντάξεις οι οποίες θα απομακρύνουν την πλειοψηφία των συνταξιούχων από την κατάσταση φτώχειας με χρηματοδότηση εργαζομένων και φορολογούμενων ικανή να ανταποκριθεί στις μακροχρόνιες υποχρεώσεις του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος στην χώρα μας. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο 2010-2015 κατά μέσο στις χώρες του ΟΟΣΑ, οι γυναίκες στα 65 τους αναμενόταν να ζήσουν επιπλέον 20,8 χρόνια, ενώ οι άνδρες κατά 17,4 χρόνια. Μέχρι το 2060-2065 οι γυναίκες θα ζουν πέντε χρόνια περισσότερο (25,8 χρόνια) και οι άνδρες 4,5 χρόνια (21,9 χρόνια). Έτσι, οι δαπάνες συντάξεων για πρώτη φορά στα 65 έτη προς τους συνταξιούχους των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ θα είναι αυξημένες κατά 20% λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και της γήρανσης του πληθυσμού (ΟΟΣΑ, 2013). Οι εξελίξεις αυτές συντελούνται εξ αιτίας της υπογεννητικότητας, το επίπεδο της οποίας αδυνατεί να συμβάλλει στην σταθεροποίηση του ενεργού πληθυσμού για τις επόμενες γενεές. Επομένως το ερώτημα που προκύπτει είναι: με ένα σταδιακά μικρότερο αριθμό εργαζομένων και ένα σταδιακά μεγαλύτερο αριθμό συνταξιούχων ποιο τελικά θα είναι το νέο πλαίσιο χρηματοδότησης του συνταξιοδοτικού συστήματος; Θα είναι η υπερφορολόγηση των εργαζομένων, η αύξηση των εισφορών, η περαιτέρω μείωση των συντάξεων, η αναζήτηση νέων πόρων προκειμένου να εξασφαλισθούν οι αναγκαίοι πόροι για την καταβολή των συντάξεων των ήδη και των μελλοντικών συνταξιούχων;

Στο πλαίσιο αυτό, το ενδιαφέρον αυτής της εισήγησης επικεντρώνεται στην διερεύνηση των επιδράσεων του προσδόκιμου ζωής, της γήρανσης του πληθυσμού, της ανεργίας, της μείωσης των μισθών, της αναιμικής ανάκαμψης, των χρηματοοικονομικών κινδύνων και της μείωσης των συντάξεων, στην μακροχρόνια βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Σημαντικό γεγονός το οποίο θα έπρεπε να τονισθεί είναι ότι οι εκτιμήσεις των προηγούμενων ετών για το προσδόκιμο ζωής έχουν διαφοροποιηθεί, με αποτέλεσμα τώρα η γήρανση του πληθυσμού να δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην χρηματοδότηση του συνταξιοδοτικού συστήματος.

Ο μεθοδολογικός άξονας της εισήγησης συνίσταται στην ανάλυση και την επεξεργασία των πληθυσμιακών εξελίξεων και των άλλων προαναφερόμενων μεγεθών καθώς και στην συσχέτισή τους με την μακροχρόνια βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης με την εφαρμογή αναλογιστικών προσεγγίσεων. Η επίδραση αυτή αποτυπώνεται σε μία εκτίμηση της αύξησης των συνταξιοδοτικών δαπανών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης (εκτός ΝΑΤ, ΟΓΑ, Δημόσιο). Η επίδραση της γήρανσης του πληθυσμού αποτυπώνεται στο αναλογιστικό κόστος του διανεμητικού συστήματος θεωρώντας του λοιπούς παράγοντες στα σημερινά επίπεδα.

Ειδικότερα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η γήρανση του πληθυσμού είναι το αποτέλεσμα της ταυτόχρονης επίδρασης δύο παραγόντων:

- της μείωσης της γεννητικότητας, και της ταυτόχρονης
- αύξησης του προσδόκιμου ζωής.

Αυτή αποτυπώνεται στην αύξηση της μέσης ηλικίας του πληθυσμού και στη μετατόπιση της ηλικιακής κατανομής του πληθυσμού στις μεγαλύτερες ηλικίες, παρουσιάζοντας στην ηλικιακή κατανομή μια όλο και αυξανόμενη κυρτότητα προς τις μεγάλες ηλικιακές ομάδες (ανατροπή ηλικιακής πυραμίδας).

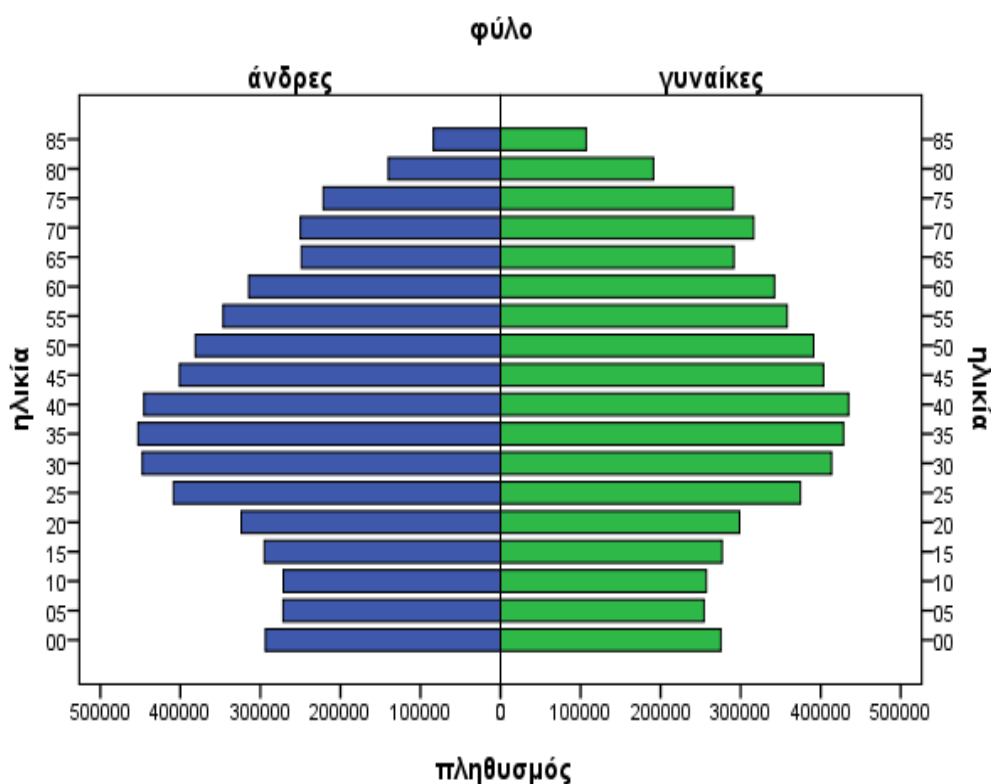
Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση δεν αποσκοπεί στον προσδιορισμό του οργανικού ελλείμματος ως του κορυφαίου προβλήματος του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Αντίθετα, αποσκοπεί στην αποτύπωση της εξέλιξης των στοιχείων ενεργητικού του ΣΚΑ ως ποσοστού του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2013-2050.

Έτσι, οι προβληματισμοί που διατυπώνονται στα συμπεράσματα της εισήγησης ως προϋποθέσεις προτεραιοτήτων παρέμβασης και άσκησης δημόσιων κοινωνικο-ασφαλιστικών πολιτικών, κινούνται προς την κατεύθυνση της σύνθετης κοινωνικο-οικονομικής αντιμετώπισης των προβλημάτων της μακροχρόνιας βιωσιμότητας και της κοινωνικής αποτελεσματικότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα.

2. Ο πληθυσμός και οι παράγοντες μεταβολής του

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον πληθυσμό της Ελλάδας και κατ'επέκταση την γήρανσή του είναι η μείωση της γεννητικότητας και η αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Στην Ελλάδα σήμερα ο δείκτης γονιμότητας είναι κατά μέσο όρο 1,5 παιδιά ανά γυναίκα, ποσοστό το οποίο είναι κατώτερο του επιπέδου αντικατάστασης γενεών. Επίσης το προσδόκιμο επιβίωσης σήμερα είναι τα 77,6 έτη ζωής για τους άνδρες και 82,9 έτη για τις γυναίκες.

Διάγραμμα 1: Πυραμίδα ηλικιών 2010

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις 2011.

Η πυραμίδα αυτή παρουσιάζει συρρικνωμένη βάση, ως αποτέλεσμα της μείωσης της γεννητικότητας, και διευρυμένη κορυφή εξαιτίας της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού.

Η διαχρονική εξέλιξη της κατανομής του πληθυσμού αντικατοπτρίζεται και στον πίνακα 1. Σε αυτόν παρουσιάζεται η συνεχιζόμενη συρρικνωση των γεννήσεων (παιδικός πληθυσμός 0-14 ετών), ενώ η αναλογία των υπερηλικών διαρκώς αυξάνεται κυρίως ως αποτέλεσμα της χαμηλής γεννητικότητας και δευτερευόντως από την παράταση του προσδόκιμου επιβίωσης. Στον πίνακα 1

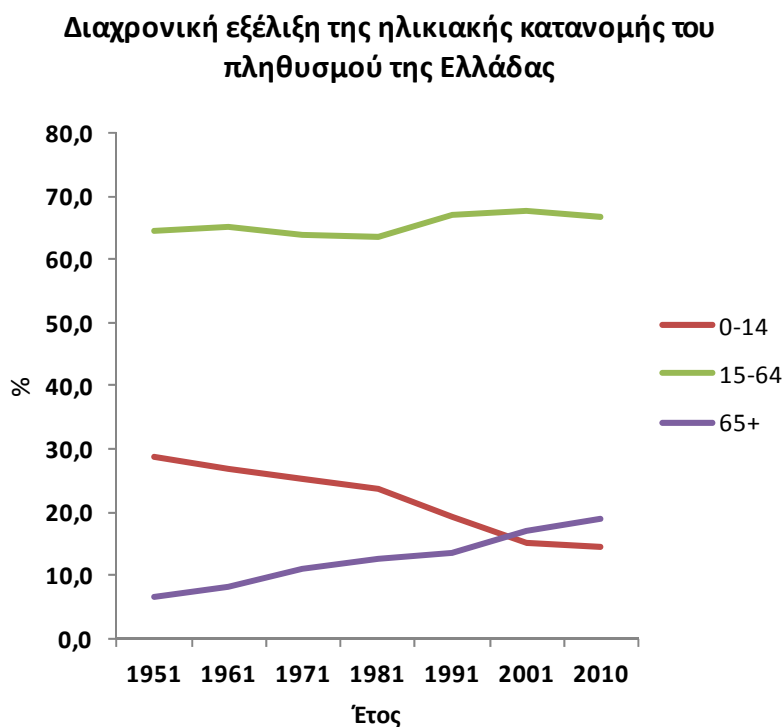
επίσης παρουσιάζονται τα ποσοστά των ηλικιών 15-64 ετών που αποτελούν το παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού και τα ποσοστά του γεροντικού πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω.

Πίνακας 1: Εκατοστιαία Κατανομή Πληθυσμού κατά φύλο και Ομάδες Ηλικιών 1951-2010							
Φύλο-Ηλικία	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2010
0-14	28,8	26,7	25,4	23,7	19,2	15,2	14,4
15-64	64,5	65,1	63,7	63,6	67,1	67,7	66,7
65+	6,7	8,2	10,9	12,7	13,7	17,1	18,9
Ανδρες							
0-14	30,3	28,2	26,6	24,8	20,1	15,8	14,9
15-65	63,6	64,6	63,6	63,7	67,7	69,0	68,2
65+	6,1	7,2	9,8	11,5	12,2	15,2	16,9
Γυναίκες							
0-14	27,4	25,4	24,1	22,6	18,5	14,6	13,8
15-65	65,3	65,5	63,9	63,5	66,4	66,5	65,2
65+	7,3	9,1	12,0	13,9	15,1	18,9	21,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις 2011

Στο Διάγραμμα 2 απεικονίζεται η διαχρονική εξέλιξη της ηλικιακής κατανομής του πληθυσμού της χώρας.

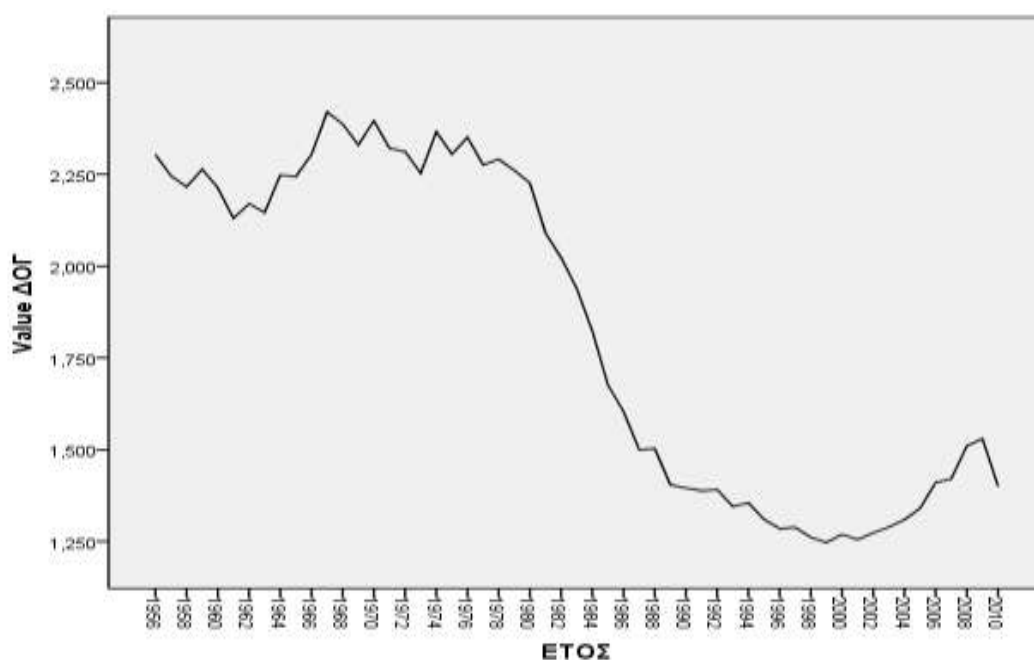
Διάγραμμα 2: Διαχρονική Εξέλιξη της ηλικιακής κατανομής του πληθυσμού της Ελλάδας

2.1. Γεννητικότητα

Μια συνιστώσα της δημογραφικής εξέλιξης ενός πληθυσμού αποτελεί και η εξέλιξη του δείκτη ολικής γονιμότητας. Ο δείκτης ολικής γονιμότητας είναι ο μέσος όρος του αριθμού των παιδιών ανά γυναίκα. Η διαχρονική του εξέλιξη είναι αρκετά ανησυχητική, αφού το 1980 κυμαινόταν πάνω από το 2,1 εξασφαλίζοντας την αναπλήρωση των γενεών, ενώ μετά το 1980 ακολούθησε μία έντονη καθοδική τάση με αποτέλεσμα σήμερα να διαμορφώνεται στα επίπεδα του 1,5 (Διάγραμμα 3) όπως κατά μέσο όρο στην Ε.Ε.-27 και πολύ κάτω από το 2,1 που χρειάζεται για να σταθεροποιηθεί ο πληθυσμός χωρίς μετανάστευση. Επιπλέον, οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εκτιμούν ότι το 2050 το 58,8% του Ελληνικού Πληθυσμού θα είναι άνω των 65 ετών, ακολουθώντας μόνο την Ισπανία και την Ιταλία.

Διάγραμμα 3: Δείκτης ολικής γονιμότητας 1956-2010

2.2. Θνησιμότητα και Επιβίωση

Η θνησιμότητα στη χώρα μας βελτιώνεται διαρκώς και αντανακλάται στην προοδευτική επιμήκυνση του προσδόκιμου επιβίωσης.

Η Προσδοκώμενη ζωή κατά την γέννηση εκτιμάται σήμερα σε περίπου 78 έτη για τους άνδρες και σε 83 έτη για τις γυναίκες. Σε διάρκεια 50 χρόνων (1960 -2009) η προσδοκώμενη ζωή αυξήθηκε κατά δέκα έτη.

Στην αύξηση αυτή συνέβαλαν οι ηλικίες που ανήκουν στον πληθυσμό των ηλικιωμένων (αφού ζούν περισσότερα χρόνια) αλλά και η μείωση της βρεφικής θνησιμότητας.

Στον πίνακα 2 παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του προσδόκιμου ζωής.

Πίνακας 2	Ελλάδα: Προσδοκώμενη Ζωή κατά φύλο και ηλικία 1961-2009						
Φύλο-Ηλικία	1960	1970	1980	1990	2000	2009	Μεταβολή (%)2009/1960
Άνδρες							
0	67,3	70,1	72,2	74,6	75,4	77,6	15,3
25	48	49,3	49,7	51,2	51,6	53,5	11,5
45	29,4	30,5	30,9	32,4	32,8	34,7	18
65	13,4	13,9	14,6	15,7	16,2	17,9	33,6
Γυναίκες							
0	70,4	73,6	76,6	79,4	80,5	82,9	17,8
25	50,7	52,2	53,5	55,6	56,3	58,4	15,2
45	31,7	33	34,1	36,1	36,8	38,9	22,7
65	14,7	15,3	16,7	17,9	18,3	20,4	38,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και ΠΟΥ, Πίνακες Επιβίωσης, 1960-2010

Η επιμήκυνσή της ζωής θα στηριχτεί στο μέλλον σε μεγάλο βαθμό στην εξάλειψη των κοινωνικών και γεωγραφικών διαφοροποιήσεων της θνησιμότητας, και στην προληπτική ιατρική η οποία θα διαδραματίσει κεντρικό ρόλο.

Επιπλέον, παρουσιάστηκαν δύο σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν την δημογραφία του πληθυσμού μιας χώρας. Ειδικότερα, παρουσιάστηκε η διαχρονική εξέλιξη αυτών των παραγόντων τα τελευταία 50 χρόνια στην Ελλάδα.

Τα δύο κύρια συμπεράσματα είναι η σημαντική μείωση του δείκτη γεννητικότητας του πληθυσμού και η αύξηση του προσδόκιμου ζωής, η επίδραση των οποίων έχει δημιουργήσει τα πρώτα σημάδια της γήρανσης του πληθυσμού.

2.3. Δείκτης Εξάρτησης και διαχρονική εξέλιξη των συνταξιοδοτικών δαπανών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης

Η εξέλιξη των αναμενόμενων συνταξιοδοτικών δαπανών ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ αναλύεται σε τέσσερις δείκτες που συνεισφέρουν στην εκτίμηση των προβολών σε ένα συνταξιοδοτικό σύστημα. Οι δείκτες αυτοί είναι:

1. Ο δείκτης εξάρτησης (dependency ratio), ο οποίος υποδηλώνει ένα μέτρο γήρανσης του πληθυσμού.
2. Ο δείκτης κάλυψης (coverage ratio), ο οποίο αποτυπώνει ένα μέτρο πυκνότητας των συνταξιούχων στον γεροντικό πληθυσμό (ηλικίας 65 και άνω).
3. Του δείκτη 1/δείκτης απασχόλησης (1/employment ratio), όπου ο δείκτης απασχόλησης υποδηλώνει ένα μέτρο της ανεργίας.
4. Του δείκτη παροχών (benefit ratio), ο οποίος υποδηλώνει ένα μέτρο της γενναιοδωρίας ή μη των παροχών του συστήματος.

		Δείκτης Εξάρτησης	Δείκτης Κάλυψης	1/Δείκτης Απασχόλησης	Δείκτης Παροχών
Δαπάνη Συντάξεων	=	$\frac{\text{Πληθυσμός (65+)}}{\text{Πληθυσμός (15-64)}}$	$\times \frac{\text{Συνταξιούχοι}}{\text{Πληθυσμός (65+)}}$	$\times \frac{\text{Πληθυσμός (15-64)}}{\text{Εργαζόμενοι}}$	$\times \frac{\text{Μέση Σύνταξη}}{\text{ΑΕΠ}}$ $\frac{\text{Εργαζόμενοι}}$

Δείκτης εξάρτησης

Το παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού (ηλικίες 15-64 ετών) συντηρεί το μη παραγωγικό τμήμα (0-14 και 65+). Η σχέση αυτή αποτυπώνεται στον δείκτη εξάρτησης ο οποίος διασπάται σε δύο συνιστώσες. Η πρώτη συνιστώσα είναι ο λόγος της ομάδας 65 ετών και άνω προς το παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού και η δεύτερη συνιστώσα ως ο λόγος της ομάδας 0-14 ετών προς το παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού. Στον πίνακα 3 παρουσιάζεται μία ανησυχητική τάση: η επιβάρυνση των ενεργών ατόμων με μη ενεργά διογκώνεται συνεχώς έναντι των υπερηλικών και αμβλύνεται αισθητά έναντι του παιδικού πληθυσμού, αντικατοπτρίζοντας τη βαθμιαία γήρανση και την υπογεννητικότητα αντίστοιχα.

Πίνακας 3 Ελλάδα: Δείκτες Εξάρτησης 1951-2010			
Έτος	Πληθυσμός 0-14 και 65 ετών και άνω/πληθυσμό 15-64 ετών	Πληθυσμός 65 ετών και άνω/Πληθυσμό 15-64 ετών	Πληθυσμός 0-14 ετών/Πληθυσμός 15-64 ετών
1951	53	11,1	41,9
1961	52,7	13,9	38,8
1971	56,6	18,8	37,8
1981	57,5	21,9	35,6
1991	50,5	22,7	27,8
2001	47,7	25,2	22,5
2010	49,9	28,4	21,5

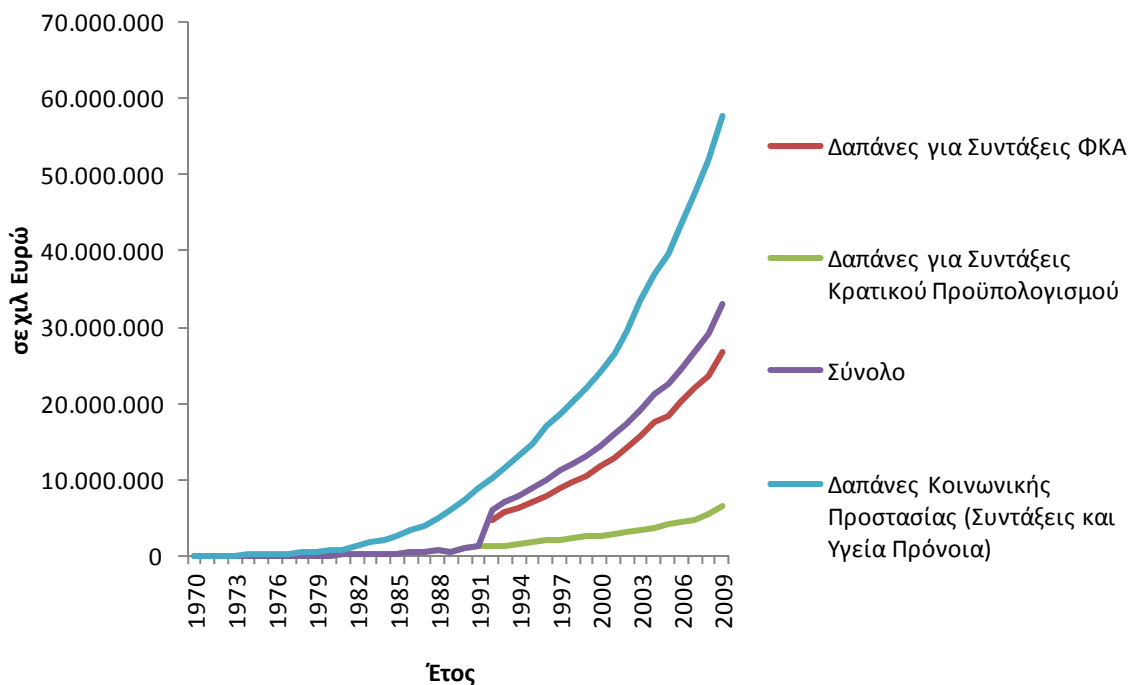
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφές πληθυσμού, Εκτιμήσεις

Στους πίνακες 4, 5, 6 και στα διαγράμματα 4, 5 παρουσιάζονται από στοιχεία του κοινωνικού προϋπολογισμού του 2009 η διαχρονική εξέλιξη των εισφορών και των δαπανών για συντάξεις τόσο των φορέων κοινωνικής ασφάλισης όσο και του κράτους μέσω του προϋπολογισμού.

Πίνακας 4: Διαχρονική Εξέλιξη δαπανών ΦΚΑ και Κρατικού Προϋπολογισμού (σε χιλ. ευρώ)				
Έτος	Δαπάνες για Συντάξεις ΦΚΑ	Δαπάνες για Συντάξεις Κρατικού Προϋπολογισμού	Σύνολο	Δαπάνες Κοινωνικής Προστασίας (Συντάξεις και Υγεία Πρόνοια)
1970		19.178	19.178	101.247
1971		22.060	22.060	111.231
1972		24.181	24.181	123.011
1973		29.185	29.185	139.380
1974		39.589	39.589	174.785
1975		47.116	47.116	215.204
1976		53.852	53.852	275.465
1977		65.444	65.444	349.112
1978		79.824	79.824	451.336
1979		103.930	103.930	559.633
1980		116.126	116.126	702.050
1981		150.257	150.257	924.049
1982		208.364	208.364	1.396.118
1983		251.798	251.798	1.733.511
1984		309.523	309.523	2.160.469
1985		387.381	387.381	2.743.286
1986		487.161	487.161	3.365.070
1987		582.591	582.591	3.941.440
1988		713.227	713.227	4.913.050
1989		596.590	596.590	5.968.211
1990		1.110.855	1.110.855	7.415.542
1991		1.232.945	1.232.945	9.018.438
1992	4.803.938	1.323.891	6.127.829	10.197.977
1993	5.736.701	1.423.756	7.160.457	11.451.133
1994	6.317.285	1.635.108	7.952.393	13.089.645
1995	7.036.443	1.760.822	8.797.265	14.723.468
1996	7.993.861	2.010.271	10.004.132	16.913.367
1997	9.023.536	2.124.724	11.148.260	18.697.449
1998	9.747.352	2.259.721	12.007.073	20.312.804
1999	10.558.034	2.538.517	13.096.551	21.953.179
2000	11.759.788	2.743.947	14.503.735	24.108.539
2001	12.914.882	2.984.593	15.899.475	26.558.017
2002	14.232.818	3.163.610	17.396.428	29.465.821
2003	15.634.462	3.441.000	19.075.462	33.491.558
2004	17.568.631	3.640.000	21.208.631	37.037.854
2005	18.433.384	4.212.000	22.645.384	39.700.909
2006	20.086.020	4.415.000	24.501.020	43.325.494
2007	22.049.305	4.812.000	26.861.305	47.397.014
2008	23.655.295	5.412.000	29.067.295	51.843.732
2009	26.667.849	6.465.000	33.132.849	57.705.472
Πηγή: Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009				

Διάγραμμα 4:

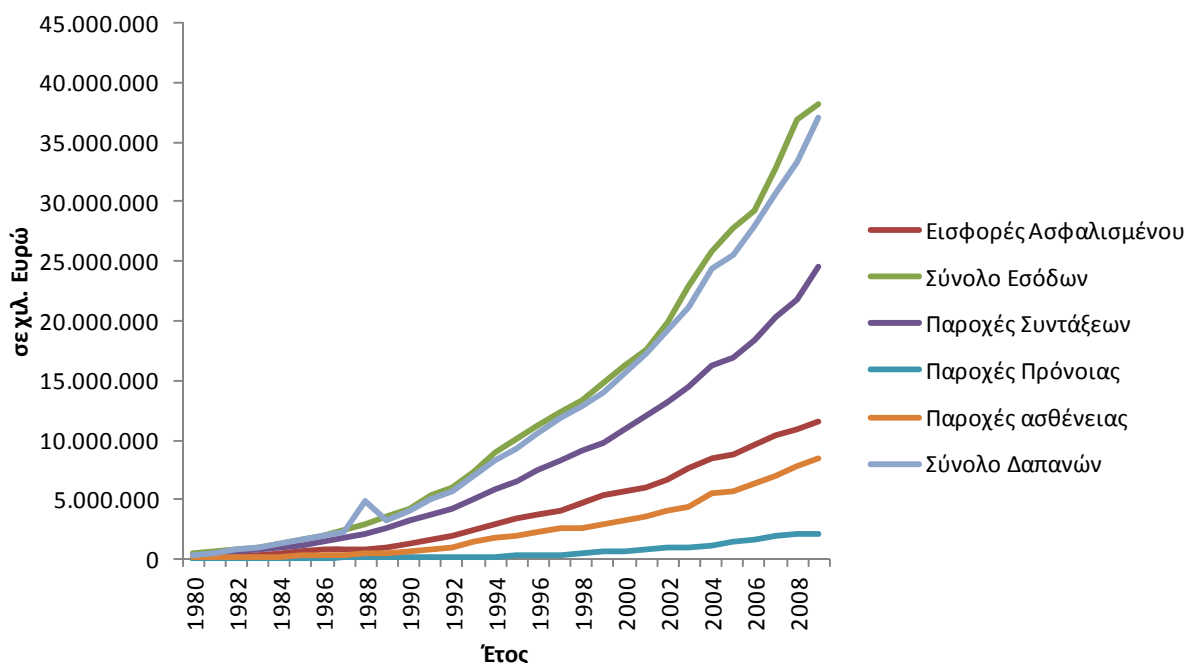
Εξέλιξη Δαπανών ΦΚΑ & Κρατικού Προϋπολογισμού

Πίνακας 5: Εξέλιξη Εσόδων και Εξόδων από το 1980-2009 των ΦΚΑ (σε χιλ ευρώ)						
Έτος	Εισφορές Ασφαλισμένου	Σύνολο Εσόδων	Παροχές Συντάξεων	Παροχές Πρόνοιας	Παροχές ασθένειας	Σύνολο Δαπανών
1980	175.439	453.685	226.732	24.992	100.841	408.343
1981	219.914	578.768	348.925	29.814	131.612	533.013
1982	289.908	797.658	599.935	37.335	147.507	813.904
1983	386.054	1.057.867	755.346	49.696	194.271	1.036.871
1984	487.821	1.347.494	955.923	60.692	242.782	1.315.328
1985	614.729	1.652.467	1.212.876	79.349	278.267	1.643.496
1986	760.103	1.998.365	1.484.387	89.849	312.363	1.978.611
1987	825.409	2.419.600	1.718.509	105.890	370.617	2.301.024
1988	879.965	2.994.185	2.151.099	142.489	446.489	4.862.395
1989	1.056.108	3.579.786	2.544.543	106.626	520.511	3.302.201
1990	1.304.044	4.232.227	3.220.965	114.293	639.078	4.144.693
1991	1.668.050	5.311.310	3.811.860	133.596	789.626	4.974.108
1992	1.911.554	5.977.287	4.251.287	159.906	1.014.415	5.695.092
1993	2.440.842	7.385.650	4.965.103	223.912	1.467.789	7.017.657
1994	2.883.974	8.901.905	5.834.398	216.329	1.803.243	8.269.280
1995	3.415.348	10.110.293	6.503.097	257.740	2.028.262	9.243.014
1996	3.736.082	11.278.738	7.407.257	331.584	2.337.444	10.610.826
1997	4.107.526	12.306.181	8.354.752	378.188	2.636.663	11.942.847
1998	4.694.152	13.290.296	9.036.375	552.179	2.664.484	12.896.692
1999	5.296.102	14.840.901	9.752.267	620.953	2.981.112	14.059.063
2000	5.659.469	16.245.540	10.900.180	698.823	3.219.393	15.601.178
2001	6.035.953	17.523.084	11.967.911	850.465	3.559.850	17.224.683
2002	6.594.401	19.834.984	13.191.632	962.667	4.008.711	19.207.305
2003	7.581.938	22.954.823	14.430.615	1.000.116	4.461.232	21.159.712
2004	8.534.800	25.817.123	16.215.335	1.127.852	5.564.271	24.409.030
2005	8.837.533	27.823.678	16.870.744	1.462.738	5.732.170	25.541.925
2006	9.636.730	29.296.355	18.371.221	1.689.486	6.333.119	27.961.171
2007	10.381.275	32.817.090	20.255.460	1.955.227	6.953.201	30.749.663
2008	10.967.739	36.934.926	21.702.956	2.061.527	7.876.835	33.309.958
2009	11.548.568	38.174.441	24.569.265	2.086.709	8.383.755	37.056.794
Πηγή: Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009						

Διάγραμμα 5:

Εξέλιξη Εσόδων & Δαπανών των ΦΚΑ 1980-2009

Παρατηρείται ότι ο δείκτης εξάρτησης την 60-ετία 1951-2010 έχει αυξηθεί κατά 155% (βλ. Πίνακα 3) και το προσδόκιμο ζωής κατά 35% (περίπου κατά μέσο όρο) όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 2. Παράλληλα, από τον Πίνακα 5, παρατηρείται η αύξηση των δαπανών για συντάξεις από 230 εκ. ευρώ το 1980 σε 24 δις ευρώ το 2010 (οι δαπάνες για συντάξεις έχουν αυξηθεί περίπου 5,5 φορές σε τρέχουσες τιμές).

Στον Πίνακα 6 που ακολουθεί παρουσιάζεται ο Κοινωνικός Προϋπολογισμός για το 2013. Από τα στοιχεία του πίνακα παρατηρείται ότι οι δαπάνες για συντάξεις σε σχέση με το 2009 έχουν μειωθεί κατά περίπου 32% (από τα επίπεδα των 33 δις ευρώ το 2009 στα επίπεδα των 22,5 δις ευρώ το 2013).

	2012	2013
Έσοδα	39.767	38.904
Ασφαλιστικές Εισφορές	20.436	20.565
Έσοδα από τόκους	618	542
Λοπά έσοδα	2.655	2.496
Μεταβιβάσεις από τακτικό προϋπολογισμό	15.624	14.871
Μεταβιβάσεις από ΠΔΕ	234	230
Μεταβιβάσεις από άλλους φορείς γενικής κυβέρνησης	200	200
Έξοδα	40.720	35.726
Αμοιβές προσωπικού	764	716
Συντάξεις	24.620	22.547
Λοπές μεταβιβάσεις	11.297	8.706
Διοικητικές & λοιπές δαπάνες	4.039	3.757
Ισοζύγιο	-953	3.178
Πηγή: Κρατικός Προϋπολογισμός 2013, Εισηγητική Έκθεση		

2.4. Προβολές Πληθυσμού

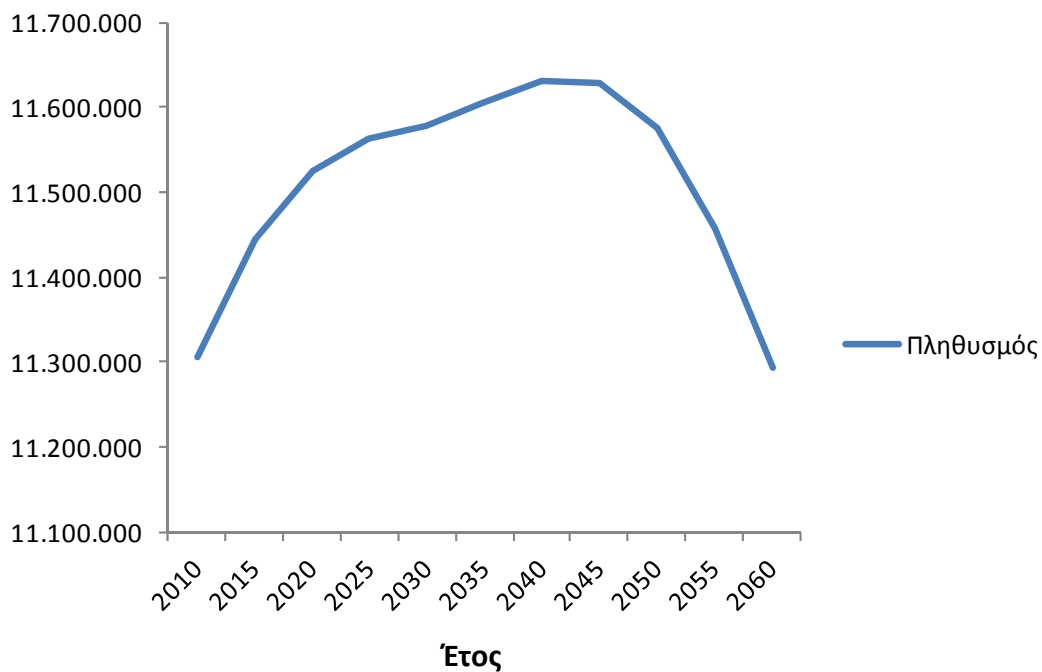
Ένα σημαντικό εργαλείο για την εκτίμηση της πορείας των δαπανών των συνταξιοδοτικών ταμείων είναι οι προβολές του πληθυσμού και η πορεία του δείκτη εξάρτησης (dependency ratio).

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζεται η προβολή του πληθυσμού της Ελλάδας και η προβολή του δείκτη εξάρτησης.

Έτος	Πληθυσμός	Δείκτης Εξάρτησης
2010	11.305.118	28,41
2015	11.445.190	30,6
2020	11.526.085	32,57
2025	11.562.199	34,91
2030	11.577.875	37,74
2035	11.605.065	42,45
2040	11.630.098	47,83
2045	11.628.484	53,35
2050	11.575.793	57,45
2055	11.456.450	57,65
2060	11.294.664	56,65
Source of Data: Eurostat		
Last update: 30.10.2013		

Διάγραμμα 6: Προβολές Πληθυσμού της Ελλάδας

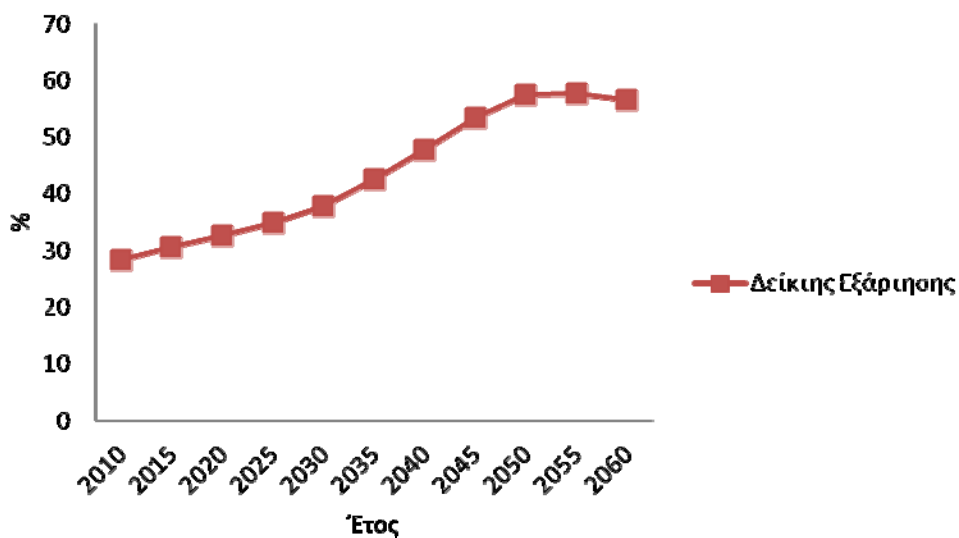
Προβολές Πληθυσμού

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 7:

Προβολές Δείκτη Εξάρτησης

Διαπιστώνεται ότι το αναμενόμενο μέγεθος του πληθυσμού της Ελλάδος στο καταληκτικό έτος 2060, εκτιμάται ότι δεν θα ξεπεράσει τα 11,3 εκ. άτομα. Στο χρονικό πέρασ της προβολής εκτιμάται ότι ο φυσικός πληθυσμός θα αρχίσει να μειώνεται. Ταυτόχρονα με την δυσμενή εξέλιξη του συνολικού πληθυσμού μέχρι το 2060, αναμένεται η επιτάχυνση της γήρανσης και η σημαντική επιδείνωση του δείκτη εξάρτησης. Πράγματι, ο δείκτης εξάρτησης (αναλογία ατόμων άνω των 65 ετών προς παραγωγικό πληθυσμό 14-65) από 28,4 το 2010 εκτιμάται να φτάσει στο 56,65 το 2060 σχεδόν 100% αύξηση (δηλαδή διπλασιασμός) ενώ θα έχει τριπλασιαστεί συγκρινόμενος με τα επίπεδα του 1971 (βλ. Πίνακα 3) από 18,8 το 1971 σε 56,65 το 2060.

Έτσι, επιβαρύνεται ιδιαίτερα το εργατικό δυναμικό και το σύστημα υγείας, επηρεάζεται αρνητικά η παραγωγική διαδικασία, ενώ διαταράσσεται περαιτέρω η ισορροπία του κοινωνικο-ασφαλιστικού μας συστήματος.

Στην ενότητα 3 που ακολουθεί επιχειρείται να εκτιμηθεί η επίπτωση της γήρανσης του πληθυσμού στο συνταξιοδοτικό σύστημα της χώρας. Η εκτίμηση θα λάβει υπόψη τα αποτελέσματα της αναλογιστικής μελέτης της ΓΣΕΕ που εκπονήθηκε το 2009. Επιπροσθέτως, θα εξεταστεί πως επιβαρύνεται ένα συνταξιοδοτικό σύστημα από την γήρανση του πληθυσμού.

Τα στατιστικά στοιχεία έχουν αντληθεί κατά βάση από μελέτες του ΟΗΕ και της Eurostat, αλλά και από μελέτες του ΟΟΣΑ (OECD) και του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ILO).

3. Η γήρανση του πληθυσμού και η επίδραση του στην ισορροπία του Συνταξιοδοτικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα 2 η εξέλιξη των αναμενόμενων συνταξιοδοτικών δαπανών ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ αναλύεται σε τέσσερις δείκτες, που συνεισφέρουν στην εκτίμηση των προβολών σε ένα συνταξιοδοτικό σύστημα. Οι δείκτες αυτοί είναι:

1. Ο δείκτης εξάρτησης (dependency ratio), ο οποίος υποδηλώνει ένα μέτρο γήρανσης του πληθυσμού.
2. Ο δείκτης κάλυψης (coverage ratio), ο οποίο αποτυπώνει ένα μέτρο πυκνότητας των συνταξιούχων στον γεροντικό πληθυσμό (ηλικίας 65 και άνω).
3. Του δείκτη 1/δείκτη απασχόλησης (1/employment ratio), όπου ο δείκτης απασχόλησης υποδηλώνει ένα μέτρο της ανεργίας.
4. Του δείκτη παροχών (benefit ratio), ο οποίος υποδηλώνει ένα μέτρο της γενναιοδωρίας ή μη των παροχών του συστήματος.

Κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια λόγω της δημοσιονομικής πειθαρχίας και λιτότητας στην Ελλάδα και της παρατεταμένης ύφεσης, οι παράγοντες αντίστροφος δείκτης απασχόλησης (1/employment ratio) και ο δείκτης παροχών (benefit ratio) έχουν μεταβληθεί σημαντικά σε σχέση με τις παραδοχές της αναλογιστικής μελέτης του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ το 2009. Επιπλέον και ο δείκτης εξάρτησης σε αναθεωρημένες προβολές της Eurostat κατά το 2013 είναι πιο επιβαρυσμένος σε σχέση με τις εκτιμήσεις του 2008.

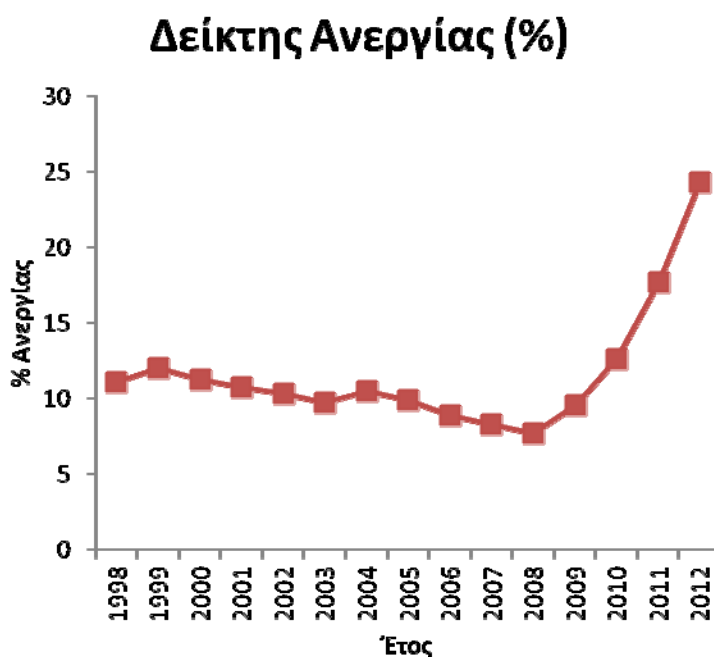
3.1. Ανεργία

Στον Πίνακα 8 και στο Διάγραμμα 8 αποτυπώνεται η πορεία του δείκτη ανεργίας στην χώρας μας

Έτος	Δείκτης Ανεργίας (%)
1998	11,1
1999	12
2000	11,2
2001	10,7
2002	10,3
2003	9,7
2004	10,5
2005	9,9
2006	8,9
2007	8,3
2008	7,7
2009	9,5
2010	12,6
2011	17,7
2012	24,3

Source of Data: Eurostat
Last update: 31.10.2013

Διάγραμμα 8:

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το 2013 ο δείκτης ανεργίας είναι στα επίπεδα του 28%-29%(εκτιμήσεις ΙΝΕ/ΓΣΕΕ), παρατηρείται ότι η ανεργία αυξήθηκε κατά περίπου 200% σε σχέση με τα επίπεδα του 2009 (τριπλάσια σε σχέση με το 2009). Το ανησυχητικό φαινόμενο είναι ότι εκτός από τις εκτιμήσεις

του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ και εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών (ILO, IMF κτλ) προβλέπουν ότι η ανεργία αυτή θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα (άνω του 15%) τουλάχιστον μέχρι το 2020. Φαινόμενο το οποίο θα επιβαρύνει σε μεγάλο βαθμό το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της χώρας.

3.2. Παροχές-Δείκτης Παροχών

Στον αντίποδα όμως της ραγδαίας αύξησης του ποσοστού ανεργίας υπήρξε και σημαντική μείωση στις συνταξιοδοτικές παροχές (δημοσιονομική πειθαρχία σύμφωνα με τα Μνημόνια 1, 2 και 3). Ο δείκτης παροχών (benefit ratio), ο οποίος εκφράζει το επίπεδο των παροχών του συνταξιοδοτικού συστήματος έχει μειωθεί αισθητά το 2013 σε σχέση με τις παροχές του 2009. Από τους Πίνακες 4 και 6 της παραγράφου 1, παρατηρείται ότι οι δαπάνες για συντάξεις από τα επίπεδα των 33 δις ευρώ το 2009, μειώθηκε στα επίπεδα του 22,5 δις ευρώ το 2013, μια ποσοστιαία μείωση της τάξης του 32%. Αυτό το συμπέρασμα αποτυπώνεται και στην μέση σύνταξη γήρατος η οποία σύμφωνα με το στοιχεία του Νοεμβρίου 2013 του Ενιαίου Συστήματος Ελέγχου & Πληρωμής Συντάξεων «Ηλιος» εκτιμάται στα επίπεδα των 927 ευρώ (ακαθάριστα), όταν στην μελέτη του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ του 2009 η μέση σύνταξη εκτιμήθηκε στα 1.350 ευρώ (ακαθάριστα) περίπου, που αντιστοιχεί σε ποσοστιαία μείωση περίπου της τάξης του 31,5%.

3.3. Γήρανση Πληθυσμού

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζεται η επίδραση της αύξησης του προσδόκιμου ζωής σε μία οικονομική ράντα ισόβιας σύνταξης (δηλ. μιας σειράς περιοδικών χρηματοροών μέχρι το θάνατο του ασφαλισμένου). Δηλαδή, διερευνάται η χρηματοοικονομική επίδραση στην αξία μιας μελλοντικής σειράς πληρωμών για μία μονάδα σύνταξης μέχρι την στιγμή που θα αποβιώσει ο ασφαλισμένος. Πιο συγκεκριμένα, για ένα άνδρα ηλικίας 65 ετών το 2010 εκτιμάται ότι το σύστημα συνταξιοδότησης θα του παρέχει σύνταξη κατά μέσο όρο για ακόμα 17 χρόνια ζωής, ενώ μέχρι το 2050 αυτό το χρονικό διάστημα θα γίνει 20 έτη κατά μέσο όρο. Για τις γυναίκες αυτό το χρονικό διάστημα θα αυξηθεί από 20 περίπου έτη σε 24 έτη. Οπότε μια μεταβιβαζόμενη ράντα ζωής (δηλ. μετά το θάνατο του ασφαλισμένου, η σύνταξη λαμβάνεται από τον/την σύζυγο μέχρι που θα αποβιώσει και αυτός) το 2010 είχε συντελεστή 14,8. Αυτό σημαίνει ότι μια ισόβια σύνταξη γήρατος των 10.000 ευρώ ετησίως, θα στοιχίζει 148.000 ευρώ σε παρούσες αξίες με τεχνικό επιτόκιο 2%. Από τον Πίνακα 9 φαίνεται ότι για αυτή την ράντα από το 2010 έως το 2050 η αύξηση του συντελεστή θα είναι κατά μέσο όρο περίπου 14,2%. Δηλαδή, η παροχή των 148.000 ευρώ το 2010 θα είναι της τάξης των 169.000 ευρώ, σε παρούσες αξίες και σε σταθερές τιμές.

Από τα προαναφερόμενα γίνεται αντιληπτό το μέγεθος της επίδρασης της γήρανσης του πληθυσμού στην ισορροπία ενός συνταξιοδοτικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης,

θεωρώντας άλλους παράγοντες σταθερούς (ανεργία, μετανάστευση, παραγωγικότητα, πληθωρισμός, αποδόσεις επενδύσεων, εκτιμήσεις ΑΕΠ). Δηλαδή, μελετώντας την βιωσιμότητα ενός συνταξιοδοτικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης θεωρώντας ότι παράγοντες όπως η ανεργία, η παραγωγικότητα, η μετανάστευση κ.α. παραμένουν μακροχρόνια σταθερές και λαμβάνοντας υπόψη μόνο την δημογραφική μεταβολή του πληθυσμού λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και της ταυτόχρονης μείωσης των γεννήσεων (γήρανση του πληθυσμού) η επιβάρυνση θα ήταν σήμερα ήδη κατά 15%. Σε εκτιμήσεις με διαφορετικά σενάρια εκτίμησης της θνησιμότητας αυτή η επιβάρυνση μπορεί να φτάσει μέχρι και το 27% (2050) σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%.

Πίνακας 9: Προσδόκιμο Ζωής και Ράντες Ζωής, για το 2010 και προβολή για το 2050						
	Προβολή Ηνωμένων Εθνών		OECD Προβολές για το 2050. Εκατοστημύρια των προβαλλόμενων πινάκων θνησιμότητας			
	2010	2050	1ο	25ο	50ο	75ο
Προσδόκιμο Ζωής στα 65 χρόνια						
Άνδρες	16,9	20	23,2	21,6	21	20,4
Γυναίκες	20,5	24	26,9	25,5	24,9	24,3
Μεταβολή από το 2010						
Άνδρες	0	3,1	6,3	4,7	4,1	3,5
Γυναίκες	0	3,5	6,4	5	4,4	3,8
Βέβαια Ράντα Ζωής στα 65						
Άνδρες	13,7	15,7	17,7	16,8	16,4	16
Γυναίκες	16,1	18,3	20	19,2	18,8	18,5
Ζεύγος	14,8	16,9	18,8	17,9	17,5	17,1
Μεταβολή Βεβαίας Ράντας Ζωής στα 65						
Άνδρες	0	14,6	29,4	22,4	19,4	16,6
Γυναίκες	0	13,7	24,4	19,3	17	14,9
Ζεύγος	0	14,2	27	20,9	18,2	15,7
<i>Σημείωση: Όλες οι προβολές βασίζονται στο μέσο όρο των πινάκων θνησιμότητας 34 χωρών του OECD</i>						
<i>Οι ράντες ζωής χρησιμοποιούν προεξοφλητικό επιτόκιο 2%</i>						
<i>Πηγή: United Nations, World Population Prospects - The 2008 Revision</i>						

4. Επιδράσεις των εξελίξεων του Πληθυσμού, της απασχόλησης, των αμοιβών, των συντάξεων και των μακρο-οικονομικών μεγεθών στο συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ελλάδα

1. Μετά από 4 έτη η ανεργία κινείται το 2013 στο 28%-29% και η οικονομία είναι σε ύφεση με ρυθμούς της τάξης του -4,5%, γεγονός που επιβαρύνει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα έσοδα των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και τα αποθεματικά τους (βλ. Πίνακα 8 για σύγκριση).

Το ΑΕΠ το 2009 εκτιμήθηκε στα 240 δις Ευρώ και σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση για τον κρατικό προϋπολογισμό του 2013 το ΑΕΠ εκτιμήθηκε στα 183 δις ευρώ, δηλαδή μειωμένο κατά 23,75% σε σχέση με τα επίπεδα του 2009.

Έτος	Ποσά σε εκ. Ευρώ
2010	222.151
2011	208.532
2012	194.003
2013	183.049

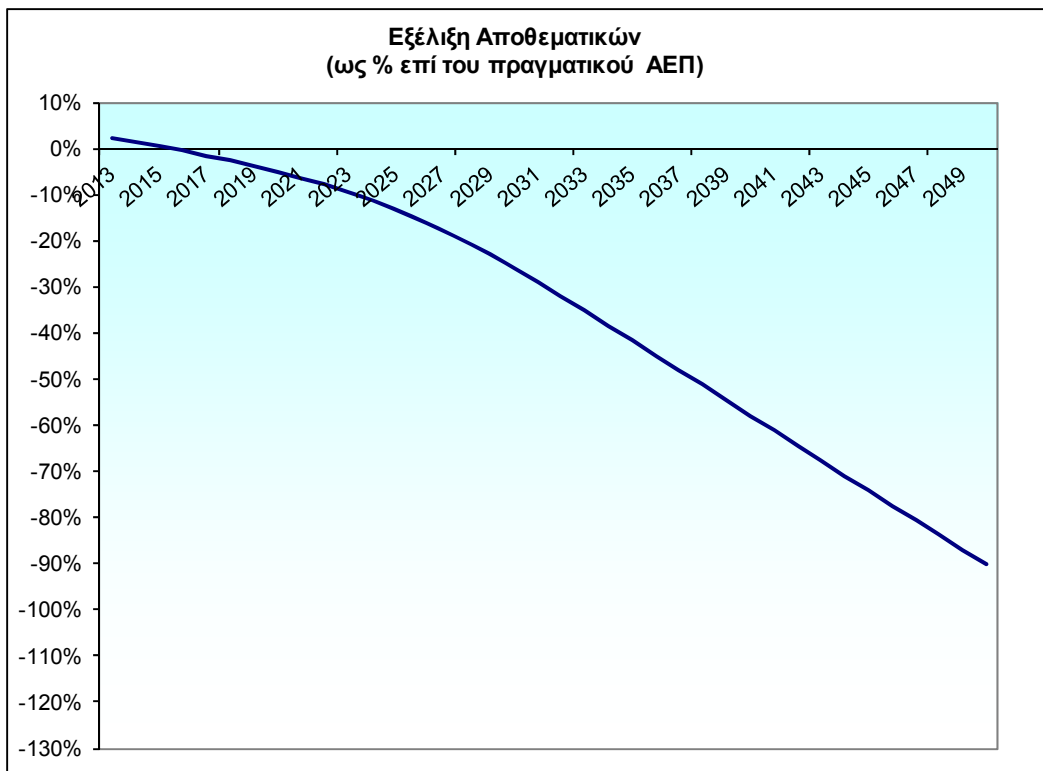
2. Το μέσο έτος εξόδου στην συνταξιοδότηση μετά τις παρεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα για την εφαρμογή των μνημονίων, η μέση ηλικία συνταξιοδότησης έχει αυξηθεί στα 63 έτη (υπάρχει και η δυνατότητα πρόωρης συνταξιοδότησης). Στο παράρτημα επισυνάπτεται πίνακας με προβολές του μέσου έτους συνταξιοδότησης από μελέτες του ΟΟΣΑ (OECD).

3. Οι παροχές (δείκτης παροχών) μετά την εφαρμογή των μνημονίων και την σημαντική περικοπή των συντάξεων υπολογίζεται στα επίπεδα των 930 ευρώ (μεικτά), μειωμένη περίπου κατά 31,5%.

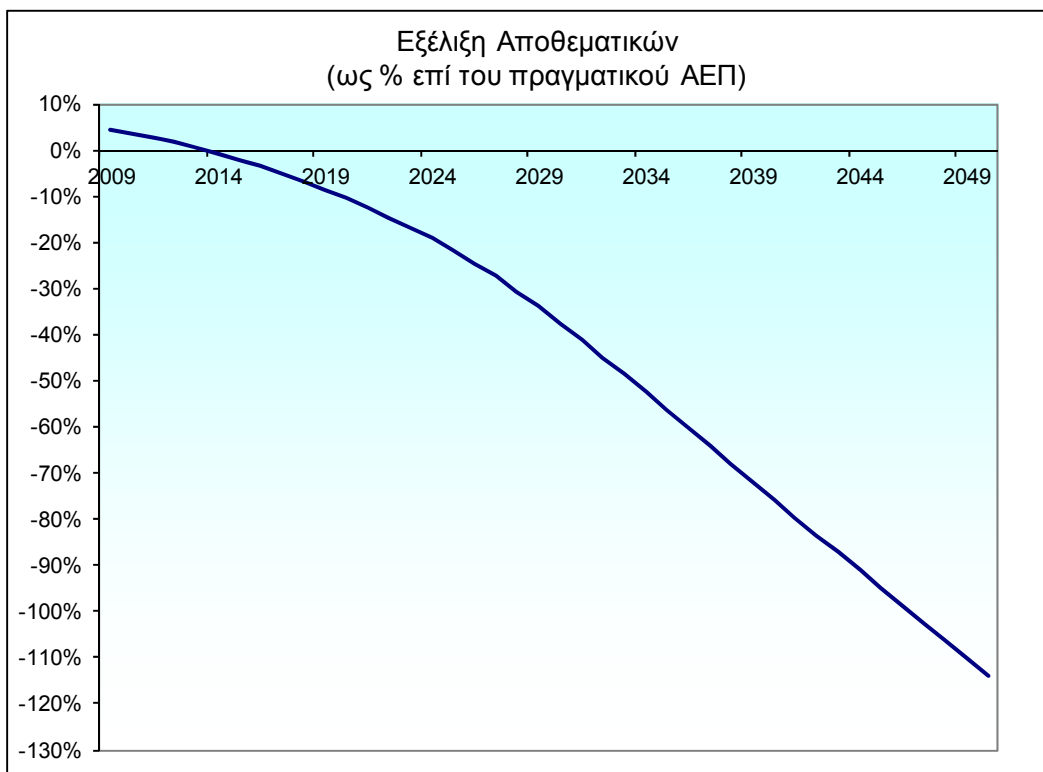
4. Σύμφωνα με το νόμο 3863/2010 όσοι θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης μετά την 1/1/2015, η σύνταξη τους θα υπολογίζεται με το νέο καθεστώς της βασικής σύνταξης (που καθορίζεται στα 360 ευρώ και χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό) και της αναλογικής σύνταξης. Ένα σημαντικό σημείο αναφοράς της νέας μεθόδου υπολογισμού είναι ότι πια η αναλογική σύνταξη θα υπολογίζεται σε συντάξιμο μισθό ο οποίος θα υπολογίζεται από το μέσο όρο των μισθών του ασφαλισμένου σε όλο τον εργασιακό του βίο και όχι μόνο στο μέσο όρο των τελευταίων 2, 3 ή 5 ετών, γεγονός που μειώνει ακόμη περισσότερο το δείκτη των παροχών (benefit ratio) το 2015 και μετά, σε σχέση με τον δείκτη παροχών της μελέτης του 2009.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερόμενες παραδοχές στα αναλογιστικές επεξεργασίες στο Διάγραμμα 10 αποτυπώνεται η εξέλιξη των αποθεματικών έχοντας ενσωματωθεί οι αλλαγές στα μακροοικονομικά δεδομένα που ισχύουν το 2013. Ενώ στο Διάγραμμα 11 παρουσιάζεται η εξέλιξη των αποθεματικών της αναλογιστικής μελέτης του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ του 2009.

Διάγραμμα 10: Εξέλιξη αποθεματικών μετά τις νέες παραδοχές.

Διάγραμμα 11: Εξέλιξη αποθεματικών αναλογιστικής μελέτης 2009 (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ)

5. Επίλογος

Από την μελέτη των επιδράσεων του προσδόκιμου ζωής, της γήρανσης του πληθυσμού, της ανεργίας, της μείωσης των μισθών, την αβεβαιότητα και τους χρηματο-οικονομικούς κινδύνους, την αναιμική ανάκαμψη και τα μέτρα περικοπής των συνταξιοδοτικών παροχών προκύπτει:

- Η οριακή ισορροπία εισροών-εκροών κατά το 2014-2015 και από το τέλος του 2015 και μετά ανατρέπεται ακόμη και αυτή η οριακή ισορροπία στο κοινωνικο-ασφαλιστικό σύστημα της χώρας.
- Η δημογραφική μεταβολή του πληθυσμού λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και της ταυτόχρονης μείωσης των γεννήσεων (γήρανση του πληθυσμού) συμβάλλει σήμερα στην αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών κατά 15%. Με διαφορετικά σενάρια εκτίμησης της θνησιμότητας αυτή η επιβάρυνση προσεγγίζει το 27% (2050) σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%.
- Οι περικοπές των συντάξεων και η αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης εάν δεν συνοδεύονταν από τις συνθήκες και εκρηκτικής αύξησης της ανεργίας τότε το οριακό έτος στην εξέλιξη των αποθεματικών θα ήταν περίπου το 2025. Η παρατεταμένη και βαθειά ύφεση καθώς και η ανεργία μετατόπισε το οριακό έτος δέκα χρόνια νωρίτερα (2015).
- Οι δυσμενείς εξελίξεις στην βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος στην Ελλάδα αναδεικνύει την αναγκαιότητα νέου πλαισίου χρηματοδότησης του συνταξιοδοτικού συστήματος με την ανεύρεση νέων πόρων εκτός του Κρατικού Προϋπολογισμού (αύξηση αντικειμενικών αξιών δημόσιας περιουσίας, τυχερά παιχνίδια, κερδοφορία Τραπεζών και δημόσιων επιχειρήσεων, κρατικές προμήθειες, δημόσια έργα, καζίνο, κλπ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2010) με στόχο την μακροχρόνια οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική αποτελεσματικότητα του ΣΚΑ.

Βιβλιογραφία:

1. OECD, Pensions at a Glance, Retirement-Income systems in OECD countries, Paris 2011.
2. Roseveare (1996), "Aging Populations, Pensions Systems and Government Budgets"
3. Probabilistic Populations Projections for the 27 EU Member States Based on Eurostat Assumptions.
4. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων: Κοινωνικός Προϋπολογισμός, Αθήνα 2009.
5. Υπουργείο Οικονομικών: Κρατικός Προϋπολογισμός, Εισηγητική Έκθεση, Αθήνα 2013.
6. Χ. Μπάγκαβος, Δημογραφικές Μεταβολές. Αγορά Εργασίας και Συντάξεις στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, Gutenberg, Αθήνα 2003.
7. Δ. Τριχόπουλος, Μ. Παπαδάκης, Μ. Κογεβίνας: "Ο Πληθυσμός της Ελλάδας: Θεωρήσεις-Προοπτικές-Προσανατολισμοί", Αθήνα 2012.
8. Σ. Ρομπόλης, Γ. Ρωμανιάς, Β. Μαργιός: Αναλογιστική Μελέτη Βιωσιμότητας Ελληνικού Συστήματος Κύριας Ασφάλισης, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα 2009.
9. OECD, "Pension Markets in Focus 2012". Paris.
10. Whitehouse, E.R. (2007), "Life-Expectancy Risk and Pensions: Who bears the Burden?" Social, Employment and Migration Working Paper, No. 60, OECD Publishing, Paris.
11. OECD, 2013, Les reletaites. Paris 2013.
12. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ: Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, Αθήνα 2013.

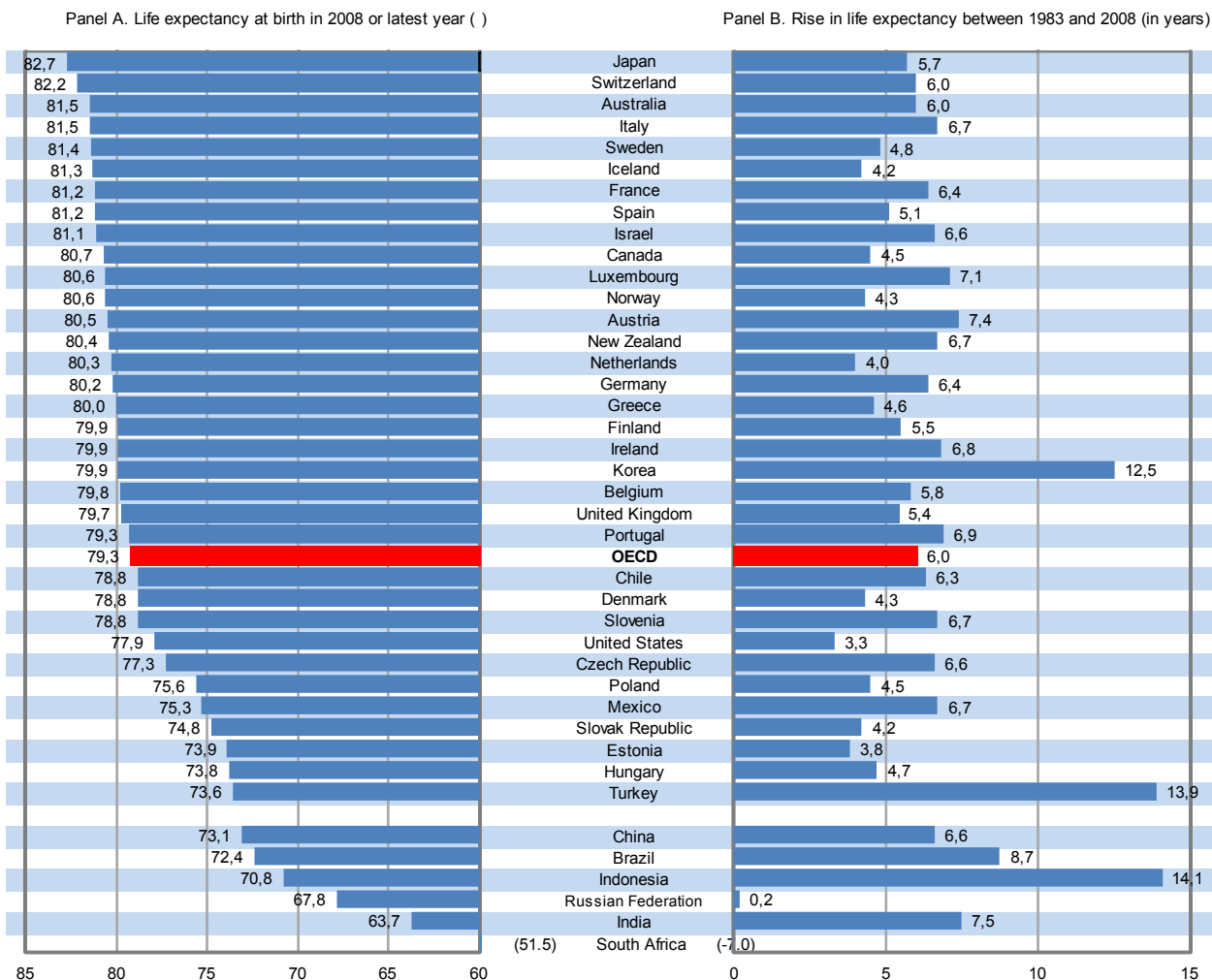
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διάγραμμα 1: Προσδόκιμο ζωής κατά την γέννηση και η μεταβολή του από το 1983.

Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators - © OECD 2011

Version 1 - Last updated: 04-Apr-2011

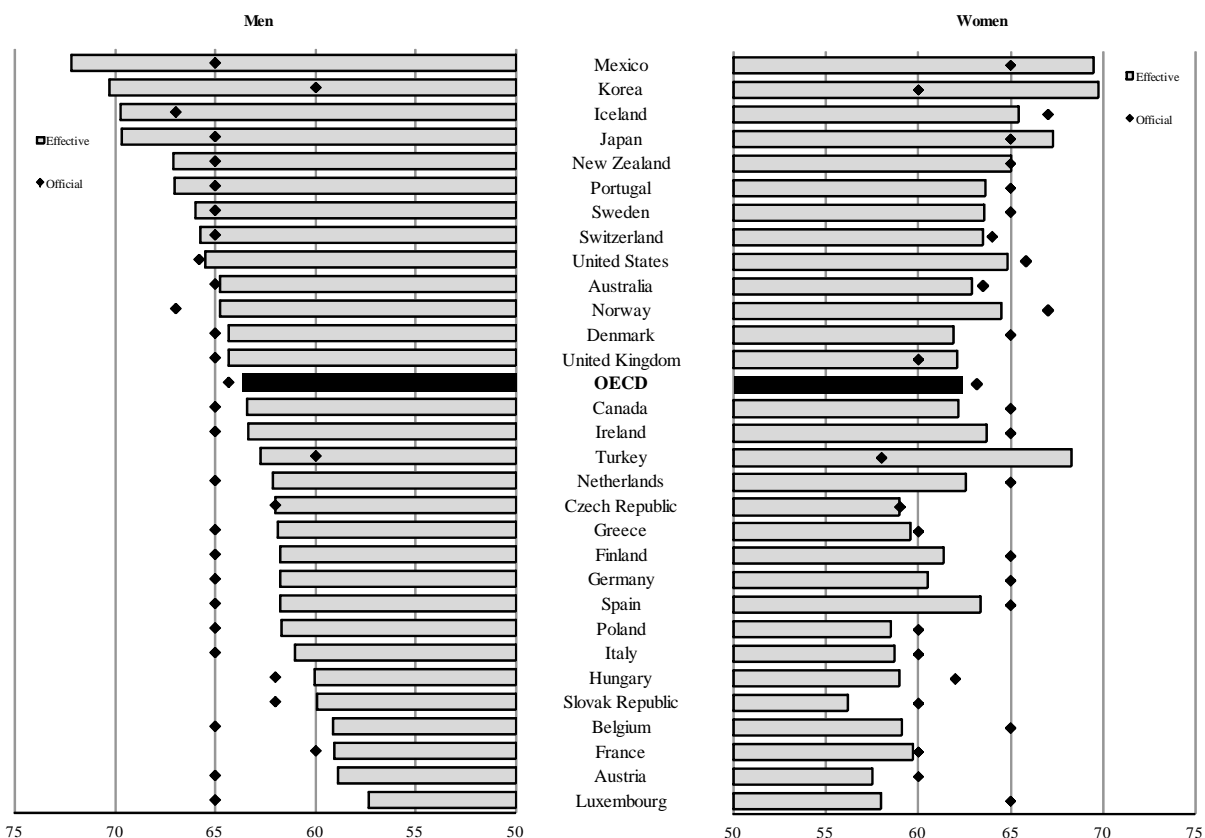
HE1.1. Life expectancy has increased remarkably in OECD countries

Διάγραμμα 2: Κανονική & Πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης.

Part I Figure 2.3. Average effective age of labour-market exit and normal pensionable age
Version 1 - Last updated: 28-Jan-2011

Figure 2.3. Average effective age of labour-market exit and normal pensionable age

Note: Effective retirement age shown is for five year period 2004-09; Pensionable age is shown for 2010.
Source: OECD, updated from OECD (2006).

Διάγραμμα 3: Άνδρες, Προβολές πραγματικής μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης

Part I	Table 1. Men's pensionable age in OECD countries, 1949-2050													
Partie I	Tableau 1. Age de la retraite pour les hommes dans les pays de l'OCDE, 1949-2050													
Version 1 - Last updated: 28-Jan-2011														
Table 1.1. Men's pensionable age in OECD countries, 1949-2050														
Tableau 1.1. Age de la retraite pour les hommes dans les pays de l'OCDE, 1949-2050														
	1949	1958	1971	1983	1989	1993	1999	2002	2010	2020	2030	2040	2050	
Australia	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	66,0	67,0	67,0	Australie
Austria	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Autriche
Belgium	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Belgique
Canada	70,0	69,0	68,0	67,0	66,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Canada
Czech Republic		60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,5	61,0	62,2	63,5	65,0	65,0	Rép. tchèque
Denmark	65,0	65,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	65,0	65,0	67,0	67,0	67,0	Danemark
Finland		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Finlande
France		65,0	65,0	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,5	61,0	61,0	61,0	61,0	France
Germany	63,0	63,0	63,0	63,0	63,0	63,0	63,0	63,5	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Allemagne
Greece	55,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Grèce
Hungary	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	64,5	65,0	65,0	65,0	Hongrie
Iceland		67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	Islande
Ireland	70,0	70,0	70,0	70,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Irlande
Italy	60,0	60,0	60,0	55,0	55,0	55,0	55,0	57,0	59,0	61,0	65,0	65,0	65,0	Italie
Japan		60,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Japon
Korea						60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	62,0	64,0	65,0	Corée
Luxembourg	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Luxembourg
Mexico		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Mexique
Netherlands	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Pays-Bas
New Zealand		65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	61,1	64,1	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Nlle-Zélande
Norway	70,0	70,0	70,0	70,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	Norvège
Poland	60,0	60,0	60,0	60,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Pologne
Portugal		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Portugal
Slovak Republic		60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	62,0	62,0	62,0	62,0	62,0	Rép. slovaque
Spain	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Espagne
Sweden	67,0	67,0	67,0	67,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Suède
Switzerland		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Suisse
Turkey			60,0	45,0	45,0	45,0	45,0	44,0	44,9	48,6	53,1	57,7	62,3	Turquie
United Kingdom	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	66,0	67,0	68,0	Royaume-Uni
United States	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	66,0	66,0	67,0	67,0	67,0	Etats-Unis
OECD	64,3	63,9	63,9	63,2	62,8	62,5	62,6	62,7	63,0	63,5	64,7	64,4	64,6	OCDE

Note: Germany refers to West Germany for the period 1949-2002. Czechoslovakian data are used for the Czech and Slovak Republics where appropriate. Where there is more than one value per calendar year, these have been averaged. The recent amendment, in the United Kingdom, to the rate of increase in pension age is not reflected in the table.

Source: National officials, OECD calculations and Turner (2007).

Note : Pour l'Allemagne, les données de la période 1949-2002 concernent l'Allemagne de l'Ouest. Selon le cas, les données relevées pour la Tchécoslovaquie sont utilisées pour la République tchèque ou la République slovaque. Lorsqu'on dispose de plusieurs valeurs par année civile, on utilise la moyenne de ces données. Au Royaume-Uni, le récent amendement au taux d'augmentation de l'âge de la retraite n'est pas pris en compte dans ce tableau.

Source : Responsables des pays concernés, calculs de l'OCDE et Turner (2007).

Διάγραμμα 4: Γυναίκες, Προβολές πραγματικής μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης

Part I		Table 2. Women's pensionable age in OECD countries, 1949-2050												
Partie I		Tableau 1.2. Age de la retraite pour les femmes dans les pays de l'OCDE, 1949-2050												
Version 1 - Last updated: 28-Jan-2011														
		Table 1.2. Women's pensionable age in OECD countries, 1949-2050												
		Tableau 1.2. Âge de la retraite pour les femmes dans les pays de l'OCDE, 1949-2050												
	1949	1958	1971	1983	1989	1993	1999	2002	2010	2020	2030	2040	2050	
Australia	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	61,0	62,0	64,0	66,0	67,0	67,0	Australie
Austria	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	63,0	65,0	65,0	Autriche
Belgium	55,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Belgique
Canada	70,0	69,0	68,0	67,0	66,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Canada
Czech Republic		60,0	55,0	57,0	57,0	57,0	57,0	58,0	58,7	60,7	63,3	65,0	65,0	Rép. tchèque
Denmark	65,0	60,0	62,0	62,0	62,0	67,0	67,0	67,0	65,0	65,0	67,0	67,0	67,0	Danemark
Finland		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Finlande
France		65,0	65,0	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,5	61,0	61,0	61,0	61,0	France
Germany	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,5	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Allemagne
Greece	55,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Grèce
Hungary	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	59,0	64,5	65,0	65,0	65,0	Hongrie
Iceland		67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	Islande
Ireland	70,0	70,0	70,0	70,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Irlande
Italy	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	57,0	59,0	61,0	65,0	65,0	65,0	Italie
Japan		60,0	60,0	60,0	60,0	61,0	63,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Japon
Korea						60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	62,0	64,0	65,0	Corée
Luxembourg	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Luxembourg
Mexico		65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Mexique
Netherlands	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Pays-Bas
New Zealand	65,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	61,1	64,1	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Nlle-Zélande
Norway	70,0	70,0	70,0	70,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	67,0	Norvège
Poland	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	Pologne
Portugal	65,0	65,0	65,0	65,0	62,0	62,0	62,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Portugal
Slovak Republic		60,0	55,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	57,0	62,0	62,0	62,0	62,0	Rép. slovaque
Spain	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Espagne
Sweden	67,0	67,0	67,0	67,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	Suède
Switzerland		60,0	60,0	60,0	62,0	62,0	62,0	62,0	63,0	64,0	64,0	64,0	64,0	Suisse
Turkey			60,0	45,0	45,0	45,0	45,0	40,0	41,0	45,2	50,4	55,6	60,8	Turquie
United Kingdom	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	65,0	66,0	67,0	68,0	Royaume-Uni
United States	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	65,0	66,0	66,0	67,0	67,0	67,0	Etats-Unis
OECD	62,9	62,5	62,1	61,7	61,1	61,1	61,2	61,4	61,9	62,9	63,7	64,1	64,4	OCDE

Note: Data shown in **bold** type indicates that pension ages are different for women than men. Germany refers to West Germany for the period 1949-2002. Czechoslovakian data are used for the Czech and Slovak Republics where appropriate. Where there is more than one value per calendar year, these have been averaged. The recent amendment, in the United Kingdom, to the rate of increase in pension age is not reflected in the table.
Source: National officials, OECD calculations and Turner (2007).

Note : Les données en **gras** indiquent que l'âge de la retraite est différent pour les hommes et pour les femmes. Pour l'Allemagne, les données de la période 1949-2002 concernent l'Allemagne de l'Ouest. Selon le cas, les données relevées pour la Tchécoslovaquie sont utilisées pour la République tchèque ou la République slovaque. Lorsqu'on dispose de plusieurs valeurs par année civile, on utilise la moyenne de ces données. Au Royaume-Uni, le récent amendement au taux d'augmentation de l'âge de la retraite n'est pas pris en compte dans ce tableau.
Source : Responsables des pays concernés, calculs de l'OCDE et Turner (2007).

Part II Projections of public expenditure on pensions, 2007-2060
Version 1 - Last updated: 28-Jan-2011

Projections of public expenditure on pensions, 2007-2060

	2007	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
OECD members												
Australia	3,6	3,6	3,6	3,7		4,3		4,7		4,9		
Austria	12,8	12,7	12,8	13,0	13,4	13,8	13,9	13,9	14,0	14,0	13,9	13,6
Belgium	10,0	10,3	10,9	11,8	13,0	13,9	14,4	14,6	14,7	14,7	14,8	14,7
Canada	4,6	5,0	5,4	5,8	6,3	6,6	6,6	6,5	6,4	6,3	6,3	6,2
Chile												
Czech Republic	7,8	7,1	6,9	6,9	7,0	7,1	7,6	8,4	9,4	10,2	10,8	11,0
Denmark	9,1	9,4	10,2	10,6	10,5	10,6	10,5	10,4	10,0	9,6	9,3	9,2
Estonia	5,6	6,4	6,2	5,9	5,8	5,6	5,4	5,4	5,3	5,3	5,2	4,9
Finland	10,0	10,7	11,8	12,6	13,4	13,9	13,9	13,6	13,4	13,3	13,3	13,4
France	13,0	13,5	13,5	13,6	13,9	14,2	14,5	14,4	14,3	14,2	14,1	14,0
Germany	10,4	10,2	10,1	10,5	11,0	11,5	11,9	12,1	12,2	12,3	12,5	12,8
Greece	11,7	11,6	12,2	13,2	14,8	17,1	19,4	21,4	23,0	24,0	24,3	24,1
Hungary	10,9	11,3	10,9	11,0	10,9	11,0	11,4	12,2	12,7	13,2	13,7	13,8
Iceland		4,0								6,9		
Ireland	4,0	4,1	4,3	4,6	5,0	5,4	5,8	6,4	7,1	8,0	8,4	8,6
Israel												
Italy	14,0	14,0	14,0	14,1	14,3	14,8	15,2	15,6	15,4	14,7	14,2	13,6
Japan												
Korea	0,6	0,9	1,1	1,4	2,0	2,5	3,1	3,9	4,8	5,5	6,0	6,5
Luxembourg	8,7	8,6	8,9	9,9	12,1	14,2	16,6	18,4	20,7	22,1	23,7	23,9
Mexico		2,4								3,5		
Netherlands	6,6	6,5	7,2	7,8	8,4	9,3	10,0	10,3	10,3	10,3	10,4	10,5
New Zealand	4,0	4,7	4,8	5,3	5,9	6,7	7,3	7,7	7,8	8,0		
Norway	8,9	9,6	10,8	11,5	12,0	12,7	13,2	13,4	13,4	13,3	13,5	13,6
Poland	11,6	10,8	9,6	9,7	9,7	9,4	9,3	9,2	9,1	9,1	9,0	8,8
Portugal	11,4	11,9	12,1	12,4	12,6	12,6	12,3	12,5	12,8	13,3	13,1	13,4
Slovak Republic	6,8	6,6	6,3	6,3	6,9	7,3	7,8	8,3	8,8	9,4	9,9	10,2
Slovenia	9,9	10,1	10,6	11,1	12,0	13,3	14,7	16,1	17,3	18,2	18,6	18,6
Spain	8,4	8,9	9,2	9,5	10,1	10,8	11,9	13,2	14,6	15,5	15,6	15,1
Sweden	9,5	9,6	9,5	9,4	9,4	9,5	9,5	9,4	9,1	9,0	9,2	9,4
Switzerland	6,4	6,3	6,6	6,8	7,5	8,1	8,6	8,6	8,8	8,6		
Turkey		7,3								11,4		
United Kingdom	6,6	6,7	6,8	6,9	7,2	7,6	7,8	8,0	7,9	8,1	8,6	9,3
United States	4,3	4,6	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7
OECD28		8,4	8,6	8,9		10,0		10,8		11,4		
Other major economies												
Argentina		5,9								8,6		
Brazil		8,5								15,8		
China		2,2								2,6		
India		1,7								0,9		
Indonesia		0,9								2,1		
Russian Federation	4,6	7,1	8,5	8,9	9,0	9,0	8,7	8,4	8,0	7,5	7,2	6,9
Saudi Arabia		2,2								7,1		
South Africa	1,1	1,3	1,7	1,8	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4
EU27	8,9	9,1	9,2	9,6	10,0	10,6	11,1	11,6	12,1	12,5	12,8	12,9

Note: OECD28 figure shows only countries for which complete data between 2010 and 2050 are available. EU27 figure is a simple average of member states (not the weighted average published by the European Commission). Pension schemes for civil servants and other public-sector workers are generally included in the calculations for EU member states: see European Commission, op. cit. Expenditures on these schemes are not included for Canada, Japan, South Africa and the United States. Projections are not available, in some cases, for separate resource-tested programmes for retirees. This is the case for the United States and some EU member states as set out in European Commission, op. cit. Similarly, data for Korea cover the earnings-related scheme but not the basic (resource-tested) pension.

Source: European Commission (2009), "The 2009 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU 27 Member States (2008-2060)", in European Economy No. 2/2009, Brussels; Commonwealth of Australia (2010), Australia to 2050: Future Challenges; calculations provided by the Office of the Chief Actuary, Office of the Superintendent of Financial Institutions, Canada; National Pensions Research Institute, Korea; Russia: World Bank staff estimates; South Africa: OECD Secretariat estimates assuming a universalised basic pension; Social Security Administration (2010), Annual Report of the Board of Trustees of the Federal Old-Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds, Document 111-137, House of Representatives, United States. Standard & Poor's (2010), Global Aging 2010: An Irreversible Truth for Argentina, Brazil, China, Iceland, India, Indonesia, Mexico, Saudi Arabia, Turkey.